

PRIRUČNIK ZA OMLADINSKI RAD O METODAMA NEFORMALNOG OBRAZOVANJA ZA BAVLJENJE KORUPCIJOM U JAVNOM SEKTORU

**PRAKTIČNI RESURS ZA UČENJE ZA OMLADINSKE
RADNIKE, AKTERE CIVILNOG DRUŠTVA, EDUKATORE,
FACILITATORE I AKTERE IZ ZAJEDNICE**

Prateća publikacija uz Alat za prijavljivanje korupcije u
javnom sektoru i Materijale za obuku o korupciji u javnom
sektoru

**Razvijeno u okviru projekta „Digitalizacijom protiv korupcije”
(Erasmus+)**

ERASMUS-YOUTH-2023-CB

Naziv projekta: „With Digitalisation Versus Corruption“ u okviru programa Erasmus Youth 2023 – Izgradnja kapaciteta u oblasti mladih – Zapadni Balkan

Broj projekta: 101131572

Projekat „With Digitalisation Versus Corruption“ sufinansira Evropska unija.

Koordinator:

NVO Naučno-istraživačko udruženje za umjetnost, kulturno-obrazovne programe i tehnologiju EPEKA (EPEKA ME) – Crna Gora

Organizacije učesnice:

- Znanstveno-raziskovalno združenje za umetnost, kulturne in izobraževalne programe in tehnologijo EPEKA, socialno podjetje (EPEKA SI) – Slovenija
- Phiren Amenca International Network (Phiren Amenca) – Belgija
- Privatna naučna ustanova Institut za primijenjena istraživanja za biznis Skoplje (IARB) – Republika Sjeverna Makedonija
- Gagnsæi samtök gegn spillingu (TI-IS) – Island
- Qendra Open Doors (OPEN DOORS) – Albanija
- EPEKA Berlin EV (EPEKA BERLIN EV) – Njemačka
- Europe for You, z.s. (EUROPE FOR YOU) – Češka
- Center for Education and Training Prizren (CET-PRIZREN) – Kosovo
- Naučno-istraživačko udruženje za umjetnost, kulturne i obrazovne programe i tehnologiju EPEKA (EPEKA Serbia) – Srbija
- Fundacja Europejski Instytut Outsourcingu (EOIF) – Poljska
- Udruženje Akustikum – muzička omladina JMBH (AKUSTIKUM) – Bosna i Hercegovina
- Lxkia Izcilik ve Doga Sporlari Kulubu Dernegi (LIDOSK) – Turska
- Arcigay (ACIGAY APS) – Italija
- Transparency International Islandija (TI-IS) – Islandija
- Skupnost Občin Slovenije - Slovenija
- Institut Jožef Stefan - Slovenija

Autori:

- Naučno-istraživačko udruženje za umjetnost, kulturne i obrazovne programe i tehnologiju EPEKA (EPEKA Serbia) – Srbija
- NVO Naučno-istraživačko udruženje za umjetnost, kulturno-obrazovne programe i tehnologiju EPEKA (EPEKA ME) – Crna Gora
- Znanstveno-raziskovalno združenje za umetnost, kulturne, izobraževalne programe in tehnologijo EPEKA, socialno podjetje (EPEKA SI) – Slovenija
- Transparency International Islandija (TI-IS) – Islandija

IZJAVA O ODRICANJU OD ODGOVORNOSTI

Informacije i stavovi iznijeti u ovom Priručniku predstavljaju stavove Instituta za primijenjena istraživanja za biznis i ne odražavaju nužno zvanično mišljenje Evropske unije ili bilo koje druge institucije koja obezbjeđuje finansiranje. Institucije Evropske unije, niti bilo koje lice koje nastupa u njihovo ime, ne mogu se smatrati odgovornim za upotrebu informacija sadržanih u ovom dokumentu.

sadržaj

04	IZVRŠNI SAŽETAK	15	ALATI ZA OMLADINSKE RADNIKE
05	UVOD	17	OD UČENJA DO DJELOVANJA
07	KONTEKST I OBRAZLOŽENJE	19	ZAVRŠNA RAZMATRANJA
08	OBRAZOVNI OKVIR	20	RESURSI I REFERENCE
10	KLJUČNE TEME PRIRUČNIKA	22	ANEKSI
12	METODE I AKTIVNOSTI NEFORMALNOG OBRAZOVANJA		

IZVRŠNI SAŽETAK

Ovaj priručnik podržava omladinske radnike, edukatore, facilitatore i organizacije u zajednici koje žele da se bave korupcijom u javnom sektoru kroz neformalno obrazovanje. On dopunjava Alat za prijavljivanje korupcije u javnom sektoru i Materijale za obuku o korupciji u javnom sektoru tako što se fokusira na metodologiju: kako stvoriti bezbjedne prostore za učenje, voditi refleksiju, facilitirati praktične vježbe i podržati učesnike u prelasku od svijesti ka djelovanju. Priručnik tretira korupciju u javnom sektoru ne samo kao pravno ili administrativno pitanje, već i kao građanski, etički i obrazovni izazov. Kada korupcija utiče na javne nabavke, obrazovanje, zdravstvo, socijalnu podršku, urbano planiranje, lokalnu samoupravu ili pristup javnim uslugama, ona slabi povjerenje i podriva pravičnost. Mladi često direktno osjećaju ove posljedice, ali mogu nemati jezik, samopouzdanje ili alate da ih analiziraju i na njih konstruktivno odgovore.

Zbog toga priručnik kombinuje teme javnog integriteta sa metodama omladinskog rada. Nudi osnovne koncepte, participativne aktivnosti, smjernice za facilitatore, alate za refleksiju, šablone radionica i ideje za lokalno djelovanje. Njegov cilj nije da facilitatore pretvori u istražitelje ili pravne savjetnike, već da im pomogne da podstiču kritičko mišljenje, integritet, odgovornost i demokratsko učešće na načine koji su praktični, inkluzivni i relevantni za svakodnevni život.

UVOD

O projektu

DigitalVScorrupt je Erasmus+ projekat izgradnje kapaciteta koji nastoji da se bori protiv korupcije u Evropskoj uniji i na Zapadnom Balkanu kroz digitalne alate, aktivnosti učenja i osnaživanje mladih, omladinskih radnika, aktera civilnog društva i profesionalaca.

Korupcija je složen društveni, politički i ekonomski fenomen koji pogađa sve zemlje. U javnom sektoru korupcija slabi institucije, smanjuje povjerenje u vlast, iskrivljuje donošenje odluka i podriva jednak pristup javnim uslugama. Ona direktno šteti građanima smanjujući kvalitet obrazovanja, zdravstva, socijalne zaštite, infrastrukture i drugih usluga koje bi trebalo da služe javnom interesu.

Projekat odgovara na potrebu za praktičnim, pristupačnim i mladima prilagođenim antikorupcijskim obrazovanjem. Podržava neformalno učenje, međusektorsku saradnju i građansko učešće, istovremeno istražujući kako digitalni alati mogu ojačati transparentnost, prijavljivanje, javni nadzor i institucionalnu odgovornost.

O priručniku

Ovaj priručnik je prateći resurs uz Alat za prijavljivanje korupcije u javnom sektoru i Materijale za obuku o korupciji u javnom sektoru. Dok alat objašnjava koncepte, rizike i puteve prijavljivanja, a materijali za obuku te teme prevode u modularne jedinice učenja, ovaj priručnik se fokusira na praksu facilitacije.

Namijenjen je osobama koje vode radionice, obuke, omladinske razmjene, dijaloge u zajednici, lokalne kampanje ili sesije razvoja osoblja. Priručnik pomaže facilitatorima da izaberu odgovarajuće metode, rade sa osjetljivim temama, prilagode sadržaj različitim grupama i povežu antikorupcijsko učenje sa građanskim učešćem i lokalnim djelovanjem.

Kako koristiti priručnik

Koristite priručnik kao fleksibilan okvir, a ne kao kruti kurikulum. Neki korisnici mogu proći kroz puni niz odjeljaka; drugi mogu izabrati samo dijelove koji odgovaraju konkretnoj radionici, omladinskoj razmjeni, školskoj aktivnosti ili inicijativi u zajednici.

Najbolji rezultati obično nastaju kada facilitatori kombinuju tri elementa: jasnu konceptualnu

osnovu, participativne metode i vrijeme za refleksiju. Učesnici ne treba samo da dobiju informacije, već i da analiziraju sisteme, razgovaraju o dilemama, vježbaju odgovore i zamišljaju kako integritet izgleda u njihovim institucijama i zajednicama.

- Koristite ključne teme iz Odjeljka 3 kako biste stvorili zajednički rječnik i konceptualnu osnovu.
- Izaberite i prilagodite aktivnosti iz Odjeljka 4 prema uzrastu, iskustvu i kontekstu učesnika.
- Koristite Odjeljke 5 i 6 prilikom planiranja facilitacije, partnerstava, komunikacije, praćenja i lokalnih akcija.
- Oslonite se na anekse za spremne elemente radionica, pitanja za refleksiju i jednostavne alate za planiranje.

KONTEKST I OBRAZLOŽENJE

Korupcija u javnom sektoru je naročito štetna zato što se odnosi na institucije koje upravljaju zajedničkim resursima, javnim ovlašćenjima i uslugama na koje se ljudi oslanjaju u svakodnevnom životu. Kada su odluke pod uticajem mita, favorizovanja, skrivenih sukoba interesa, patronaže ili zloupotrebe službenog položaja, rezultat nije samo finansijski gubitak. Građani doživljavaju duže vrijeme čekanja, lošiji kvalitet usluga, nejednak tretman i rastući osjećaj da pravila ne važe jednako za sve.

Za mlade ove posljedice mogu biti neposredne. Pristup stipendijama, obrazovanju, javnom stanovanju, socijalnoj podršci, poslovima, prevozu, dozvolama ili objektima u zajednici može biti oblikovan netransparentnim procedurama ili nejednakim tretmanom. Ako se korupcija normalizuje, mladi mogu izgubiti povjerenje u javne institucije i početi da neformalni uticaj doživljavaju kao djelotvorniji od građanskog učešća ili vladavine prava.

Ovo čini antikorupcijsko obrazovanje važnim poljem za omladinski rad i neformalno učenje. Nije cilj da se mladi pretvore u pravne eksperte. Naprotiv, cilj je da im se pomogne da razumiju kako institucije treba da funkcionišu, kako korupcija iskrivljuje javni život, koje znake upozorenja treba prepoznati, kako bezbjedno odgovoriti i kako doprinijeti kulturi integriteta i odgovornosti. U evropskom kontekstu, transparentnost, jednakost pred zakonom i odgovorna javna uprava blisko su povezani sa demokratskim vrijednostima i širim naporima za jačanje vladavine prava na Zapadnom Balkanu i širom Evrope. Ovaj priručnik zato postavlja antikorupcijsko učenje u širi okvir javne etike, građanskog učešća, prava i društvenog povjerenja.

OBRAZOVNI OKVIR

1. Zašto neformalno obrazovanje?

Neformalno obrazovanje nudi fleksibilan, participativan pristup usmjeren na učenika koji omogućava učesnicima da istražuju složena javna pitanja kroz iskustvo, dijalog i refleksiju. Korupcija nije tema koju je lako podučavati samo kroz definicije. Ljudima je potreban prostor da testiraju ideje, razgovaraju o sivim zonama, uporede perspektive i povežu koncepte javnog sektora sa svakodnevnim situacijama.

Igre uloga, vježbe mapiranja, analiza slučajeva, simulacije, debate, vizuelni alati i forum teatar mogu učiniti institucionalna pitanja razumljivim bez pretjeranog pojednostavljivanja. Takođe pomažu učesnicima da vježbaju etičko rasuđivanje, komunikaciju, rješavanje problema i bezbjedno donošenje odluka.

2. Ključni principi učenja

Ovaj priručnik zasniva se na sljedećim principima učenja, koji su posebno važni kada se govori o javnom integritetu, povjerenju i građanskoj odgovornosti:

- Učenje kroz rad: učesnici dublje razumiju koncepte javnog sektora kada sami analiziraju primjere, mapiraju sisteme i testiraju odgovore.
- Refleksija i kritičko mišljenje: vrijeme za debriefing pomaže učenicima da rizike korupcije u javnom sektoru povežu sa sopstvenim okruženjem i pretpostavkama.
- Učešće i inkluzija: svi učesnici treba da imaju prilike da doprinesu, bez obzira na obrazovnu pozadinu, institucionalno znanje ili prethodno iskustvo.
- Bezbjednost i poštovanje: facilitatori treba da stvore uslove u kojima ljudi mogu govoriti iskreno bez straha od poniženja, izlaganja ili političkog pritiska.
- Povezanost vrijednosti i prakse: integritet, pravičnost, transparentnost i odgovornost treba razmatrati kao svakodnevne prakse, a ne apstraktne ideale.

3. Uloga omladinskog radnika

IU ovom polju omladinski radnik ili facilitator nije prvenstveno predavač. Njegova uloga je da vodi proces učenja, postavlja pojašnjavajuća pitanja, strukturira učešće, štiti atmosferu u grupi i pomaže učesnicima da od primjera dođu do uvida. Facilitatori treba da podstiču radoznalost,

etičku refleksiju i realizam, izbjegavajući senzacionalizam, javne optužbe ili nepotkrijepljene tvrdnje o konkretnim osobama.

Omladinski radnici mogu djelovati i kao most između mladih i šire zajednice. Povezujući antikorupcijsko učenje sa lokalnim institucijama, organizacijama civilnog društva, školama, medijima i inicijativama integriteta, oni pomažu učesnicima da uvide da javna etika nije udaljena od svakodnevnog života, već dio načina na koji zajednice funkcionišu.

KLJUČNE TEME PRIRUČNIKA

Priručnik je organizovan oko šest međusobno povezanih tema koje odgovaraju logici pratećeg alata i materijala za obuku, dok ih prevode u perspektivu omladinskog rada i facilitacije.

1. Javni integritet i lična odgovornost

Javni integritet počinje očekivanjem da se javna moć koristi za javno dobro. Za učesnike ova tema otvara pitanje kako se lične vrijednosti povezuju sa institucionalnim ulogama. Integritet nije samo pitanje zakona; on je i dosljednost između odgovornosti, odluka i javnog interesa.

2. Korupcija u javnim institucijama i njeni mehanizmi

Učesnici treba da prepoznaju da korupcija u javnom sektoru može imati mnogo oblika, uključujući mito, favorizovanje, kljantelizam, zloupotrebu diskrecionih ovlašćenja, skriveni uticaj, manipulaciju dokumentima, selektivan pristup informacijama ili namjerno nepostupanje. Razumijevanje obrazaca i mehanizama pomaže im da prepoznaju znake upozorenja bez svođenja svega na stereotipe.

3. Vladavina prava, odgovornost i evropske vrijednosti

Integritet javnog sektora zavisi od toga da se pravila primjenjuju pravično, transparentno i dosljedno. Ova tema povezuje antikorupcijsko učenje sa jednakošću pred zakonom, javnom odgovornošću, demokratskim učešćem i širim evropskim vrijednostima kao što su dostojanstvo, pravičnost i odgovorno upravljanje.

4. Sukob interesa, etika i transparentna javna služba

Mnoge dileme u javnom sektoru uključuju sive zone, a ne dramatične skandale. Učesnici treba da istraže šta znači sukob interesa, kako etičko donošenje odluka funkcioniše u praksi, zašto su transparentne procedure važne i kako mali kompromisi vremenom mogu oslabiti institucionalni kredibilitet.

5. Prijavljivanje korupcije, zviždaštvo i digitalni alati

Mehanizmi prijavljivanja su ključni, ali ljudi često oklijevaju jer ne znaju šta se može prijaviti, koji je kanal odgovarajući ili kako da zaštite sebe i druge. Ova tema kombinuje principe bezbjednog prijavljivanja sa realističnom upotrebom digitalnih alata, postupanjem sa dokazima i sviješću o okvirima zaštite zviždača

6. Građanski angažman, učešće mladih i kolektivno djelovanje

Antikorupcijski rad je jači kada nije ograničen samo na pritužbe ili razotkrivanje. Mladi mogu doprinosti i kroz monitoring, javnu raspravu, kampanje podizanja svijesti, participativne procese, povelje integriteta, dijalog u zajednici i međusektorsku saradnju. Ova tema pomjera proces učenja od prepoznavanja ka djelovanju.

7. Ključna učenja iz ovog odjeljka

The themes above should be understood as mutually reinforcing. Integrity supports trust; Navedene teme treba razumjeti kao međusobno osnažujuće. Integritet podržava povjerenje; odgovornost daje integritetu praktično značenje; mehanizmi prijavljivanja stvaraju puteve za odgovor; a građansko učešće pomaže da se javne institucije zaštite od zatvorenosti, netransparentnosti ili neodgovornosti.

Pitanje za refleksiju	Mogući korak djelovanja
Gdje se ljudi u mojoj zajednici najčešće osjećaju nepravedno tretiranim od strane javnih institucija?	Mapirati jedno iskustvo korišćenja javne usluge i identifikovati gdje može doći do netransparentnosti ili nejednakog tretmana.
Šta ljudima otežava da otvoreno govore o korupciji?	Razgovarati o preprekama kao što su strah, normalizacija, nedostatak povjerenja ili nejasnoća kanala.
Kako se etičko ponašanje može ojačati prije nego što dođe do nepravilnosti?	Navesti jednostavne preventivne mjere kao što su jasni kriterijumi, otvorene informacije i jasnoća uloga.

METODE I AKTIVNOSTI NEFORMALNOG OBRAZOVANJA

Ovaj odjeljak pretvara ključne teme priručnika u praksu radionica. Aktivnosti su namjerno prilagodljive i mogu se koristiti u omladinskom radu, razvoju osoblja, školskim partnerstvima, učenju u zajednici, obukama mješovitih sektora ili lokalnim programima podizanja svijesti.

1. Kako koristiti ovaj odjeljak

- Izaberite aktivnosti na osnovu pozadine učesnika, raspoloživog vremena i nivoa institucionalnog znanja u prostoriji.
- Prilagodite primjere lokalnom kontekstu, ali izbjegavajte imenovanje stvarnih slučajeva na načine koji bi mogli postati klevetnički ili politički rizični.
- Uvijek uključite debriefing. Faza refleksije je mjesto gdje iskustvo postaje učenje.
- Kada radite sa mješovitim grupama, jasno objasnite pojmove i ne pretpostavljajte da svi dijele isto razumijevanje javne uprave.

2. Šablon aktivnosti

Komponenta	Opis
Naslov	Jasan, motivišući naslov koji signalizira svrhu aktivnosti.
Ciljevi	Šta učesnici treba da razumiju, vježbaju ili o čemu treba da promišljaju.
Trajanje	Približno vrijeme potrebno, uključujući diskusiju i debriefing.
Materijali	Flipčartovi, kartice, markeri, štampani scenariji, samoljepljivi papirići ili digitalni alati.
Instrukcije	Korak-po-korak slijed koji facilitator može lako pratiti.
Refleksija	Ključna pitanja za povezivanje aktivnosti sa javnim integritetom i svakodnevnim životom.
Ishodi učenja	Namjeravani zaključci u znanju, vještinama, stavovima ili spremnosti na djelovanje.

3. Primjeri aktivnosti neformalnog učenja

Mapa puta kroz javnu uslugu

Učesnici prate stvarni ili izmišljeni put kroz javnu uslugu, kao što je prijava za stipendiju, pristup zdravstvenoj usluzi, podnošenje zahtjeva za dozvolu ili korišćenje opštinskog programa. Identifikuju tačke u kojima informacije, diskrecija, vrijeme čekanja, neformalni uticaj ili nejednak tretman mogu stvoriti rizike od korupcije. Refleksija: Gdje se netransparentnost pojavljuje prvo i koje jednostavne mjere bi proces učinile pravičnijim i transparentnijim?

Igra uloga: etika u javnoj službi

Male grupe dobijaju kratke dileme koje uključuju poklone, pritisak nadređenih, povlašćeni tretman, porodične veze, nedostajuću dokumentaciju ili zahtjeve za nezvanične usluge. Učesnici odigravaju scenario i razgovaraju o tome kako bi izgledao etički odgovor. Refleksija: Koji pritisci su oblikovali svaku odluku i kako ljudi mogu zaštititi integritet kada je situacija društveno ili institucionalno komplikovana?

Slagalica javnih nabavki

Učesnici rekonstruišu scenario javne nabavke ili finansiranja koristeći kartice koje predstavljaju faze, aktere, dokumente i znake upozorenja. Zadatak je da identifikuju gdje kriterijumi postaju nejasni, kako uticaj može biti skriven i koje kontrole bi smanjile rizik. Refleksija: Koji znaci upozorenja su bili najlakši za previdjeti i zašto složeni procesi ponekad štite nepravilnosti umjesto da ih spriječe?

Laboratorija puteva prijavljivanja

Grupa analizira kratke scenarije i odlučuje šta bi moglo biti prijavljeno, koje informacije su važne, koji kanali mogu biti relevantni i koje bezbjednosne aspekte treba uzeti u obzir. Refleksija: Šta zaustavlja ljude da prijave čak i kada nešto djeluje pogrešno i šta čini put prijavljivanja kredibilnim?

Forum teatar: ignorisana crvena zastavica

Učesnici izvode kratku scenu u kojoj se rani znak nepravilnosti ignoriše u javnoj instituciji ili službi. Gledaoci mogu zaustaviti scenu, zamijeniti likove i testirati različite odgovore. Refleksija: Koja intervencija je najdjelotvornije promijenila ishod i šta to otkriva o moći, ćutanju i odgovornosti?

Platno kampanje za povjerenje i odgovornost

Timovi osmišljavaju jednostavnu lokalnu kampanju, događaj, dijalog ili kreativnu akciju koja promoviše javno povjerenje, jednak tretman, transparentne procedure ili nadzor zajednice. Refleksija: Kako se integritet javnog sektora može komunicirati na način koji je konkretan, nemoralizatorski i značajan lokalnoj publici?

4. Savjeti za facilitatore

- Predstavite korupciju kao sistemsko pitanje, ali i kao etičko pitanje. Izbjegavajte prikazivanje korupcije samo kao neuspjeha nekoliko loših pojedinaca.
- Koristite konkretne primjere, ali ih zadržite dovoljno opštim kako biste zaštitili privatnost i izbjegli političku eskalaciju.
- Prepoznajte da neki učesnici mogu imati direktna negativna iskustva sa javnim institucijama. Ostavite prostor za emocije, ali ne dozvolite da grupa sklizne u optuživanje ili neprijateljstvo.
- Uravnotežite kritiku sa osjećajem djelovanja. Učesnici treba da odu sa alatima i idejama, a ne samo sa frustracijom.
- Koristite vizuelne metode kada teme djeluju apstraktno. Mapiranje, kartice, vremenske linije i opisi uloga često čine institucionalne procese lakšim za razumijevanje.
- Prilagodite složenost jezika. Pojmove kao što su javne nabavke, zviždaštvo, sukob interesa ili nadzor možda treba jednostavno objasniti.

5. Tabela kontrolne liste za facilitatore

Zadatak	Smjernica
Pripremiti kontekst	Pojasniti cilj, profil grupe i nivo prethodnog znanja prije izbora metoda.
Osigurati bezbjednost	Dogovoriti poštovanje, povjerljivost i način postupanja u slučaju neslaganja ili osjetljivih otkrivanja.
Promovisati učešće	Koristiti formate koji omogućavaju tišim učesnicima i grupama mješovitog iskustva da doprinesu.
Facilitirati refleksiju	Uvijek debriefirati aktivnost i povezati je nazad sa javnim institucijama, pravima i odgovornošću.
Izbjegavati preuzimanje prevelike uloge	Ne djelovati kao istražitelj ili pravni savjetnik; uputiti učesnike na odgovarajuću podršku kada je potrebno.
Prikupiti učenje	Koristiti kratke bilješke za refleksiju, obrasce za povratne informacije ili naknadne provjere za evidentiranje uticaja i budućih potreba.

ALATI ZA OMLADINSKE RADNIKE

Ovo poglavlje okuplja praktične smjernice koje pomažu facilitatorima da odgovorno rade sa pitanjem koje može biti politički osjetljivo, emocionalno nabijeno i pravno složeno.

1. Facilitiranje osjetljivih tema

- Uspostavite osnovna pravila na početku i vratite im se ako diskusija postane napeta.
- Jasno razlikujte razgovor o obrascima od iznošenja tvrdnji o stvarnim pojedincima.
- Priznajte da ljutnja, cinizam ili nepovjerenje mogu biti dio proživljenog iskustva učesnika, ali vodite grupu ka analizi i konstruktivnom odgovoru.
- Znajte kada treba napraviti pauzu, preusmjeriti diskusiju ili preći u rad u parovima ili malim grupama ako plenarna diskusija postane nebezbjedna ili polarizovana.

2. Razvoj facilitatora i briga o sebi

- Facilitatori treba da nastave da uče o javnom integritetu, učešću mladih, digitalnim alatima za prijavljivanje i zaštiti.
- Refleksija nakon svake sesije je ključna: šta je dobro funkcionisalo, gdje su učesnici oklijevali i koje koncepte treba jasnije objasniti?
- Vršnjačka podrška i ko-facilitacija naročito su vrijedne kada se radi sa temama koje nose konflikte ili su institucionalno osjetljive.
- Briga o sebi je važna. Ponavljani rad sa nepravdom, frustracijom ili nepovjerenjem može dovesti do zamora ako nema vremena za obradu i podršku.

3. Prilagođavanje sadržaja

- Koristite jezik, primjere i studije slučaja koji odgovaraju uzrastu učesnika, institucionalnoj pismenosti i lokalnom kontekstu.
- Za mlađe grupe fokusirajte se na pravičnost, jednak tretman, javno povjerenje i svakodnevne javne usluge prije prelaska na tehničkije teme.
- Za mješovite odrasle grupe povežite materijal sa stvarnim institucionalnim procesima, lokalnim mehanizmima učešća i putevima prijavljivanja.
- Uzmite u obzir pristupačnost, pismenost, inkluziju osoba sa invaliditetom i jezičku raznolikost prilikom dizajna materijala i formata diskusije.

4. Izgradnja partnerstava

- Snažno antikorupcijsko učenje često ima koristi od saradnje sa organizacijama civilnog društva, školama, univerzitetima, opštinama, tijelima za integritet, medijskim edukatorima i grupama u zajednici.
- Partnerstva mogu obezbijediti primjere slučajeva, gostujuće govornike, mogućnosti za lokalno djelovanje, puteve upućivanja i veću legitimnost omladinskih inicijativa.
- Međusektorska saradnja je najefikasnija kada su uloge jasne i kada se učešće mladih zaista vrednuje, a nije samo simbolično.

5. Komunikacija i dosezanje javnosti

- Koristite jasan, pristupačan jezik. Ljudi se lakše povezuju sa pravičnošću, povjerenjem, transparentnošću i kvalitetom javnih usluga nego sa apstraktnim pravnim žargonom.
- Pričajte priče koje ilustruju zašto je integritet važan za stvarne živote: pristup uslugama, jednak tretman, bezbjedna infrastruktura, čiste procedure i institucije od povjerenja.
- Budite transparentni u sopstvenoj praksi omladinskog rada objašnjavajući ciljeve, metode, ograničenja i način na koji će doprinosi učesnika biti korišćeni.

6. Monitoring i evaluacija

- Mjerite više od znanja. Promjene u samopouzdanju, vokabularu, spremnosti da se razgovara o etičkim dilemama i spremnosti za građansko djelovanje takođe su značajni ishodi.
- Koristite jednostavne alate kao što su ulazna i izlazna pitanja, bilješke posmatranja, kartice za refleksiju, dnevnici učenja i kratki naknadni razgovori.
- Pozovite učesnike da ocijene relevantnost, emocionalnu bezbjednost i praktičnu korisnost aktivnosti, a ne samo sam sadržaj.

OD UČENJA DO DJELOVANJA

Antikorupcijsko obrazovanje postaje značajnije kada učesnici mogu da ga povežu sa stvarnim mogućnostima za djelovanje. Lokalna akcija ne mora početi velikom kampanjom. Može početi jednim dijalogom, jednom vježbom mapiranja, jednom školskom radionicom, jednom preporukom koju vode mladi ili jednom inicijativom koja pomaže ljudima da jasnije razumiju javni proces.

Facilitatori mogu podržati ovaj prelaz pomažući grupama da identifikuju realistične ciljeve, mapiraju saveznike, razmišljaju o bezbjednosti, definišu poruke i izaberu akcije koje odgovaraju njihovim kapacitetima. Cilj nije aktivizam radi aktivizma, već informisano, etičko i konstruktivno angažovanje.

1. Od refleksije do inicijative

Nakon obuke ili radionice, pitajte učesnike koje pitanje im se činilo najhitnijim, najvidljivijim ili najrelevantnijim za njihovu zajednicu. Podstaknite ih da pređu sa apstraktnih briga na konkretna okruženja kao što su škole, opštinski savjeti mladih, javni prevoz, sistemi stipendija, komšijske usluge ili lokalni budžetski procesi.

2. Dizajniranje lokalnih akcija

Moguće akcije uključuju dijaloge koje vode mladi sa lokalnim institucijama, informativne prikaze javnih usluga, kampanje podizanja svijesti o jednakom tretmanu, povelje integriteta, vodiče za puteve prijavljivanja, pozorišne javne diskusije, pripovijedanje na društvenim mrežama ili mapiranje iskustava u korišćenju javnih usluga u zajednici. Dobra lokalna akcija ima jasnu publiku, realističan obim i transparentnu svrhu.

3. Saradnja i multiplikatorski efekat

Kada mladi dokumentuju i dijele ono što uče, mogu umnožiti uticaj jedne obuke u mnogo razgovora. Škole, NVO, centri u zajednici, lokalni mediji i omladinske mreže mogu pomoći da se proširi domet inicijativa usmjerenih na integritet.

4. Održavanje dugoročnog uticaja

Održivi uticaj često zavisi od praćenja. Podstaknite grupe da pregledaju šta se dogodilo nakon aktivnosti, ponovo razmotre svoje ciljeve, proslave male uspjehe i održe veze sa podržavajućim institucijama ili organizacijama. Dugoročna promjena raste kroz ponavljanje, povjerenje i vidljive primjere pravične prakse.

ZAVRŠNA RAZMATRANJA

Korupcija u javnom sektoru može djelovati udaljeno, tehnički ili nedodirljivo, ali su njeni efekti duboko ljudski. Ona oblikuje da li ljudi vjeruju institucijama, da li usluge stižu do onih kojima su potrebne i da li se pravila primjenjuju pravično. Za omladinski rad to znači da antikorupcijsko obrazovanje nije samo pitanje pravne svijesti; ono je i pitanje dostojanstva, pravičnosti, učešća i kapaciteta da se zamisle javne institucije koje zaslužuju povjerenje.

Ovaj priručnik poziva facilitatore da rade strpljivo, odgovorno i kreativno. Kada mladi i zajednice nauče da prepoznaju znake upozorenja, razgovaraju o etičkim dilemama, razumiju puteve prijavljivanja i osmišljavaju kolektivne odgovore, oni jačaju i demokratsku kulturu i praktičnu javnu odgovornost.

RESURSI I REFERENCE

1. Ključni politički okviri i dokumenti

- Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije (UNCAC).
- Preporuka OECD-a o javnom integritetu.
- Direktiva (EU) 2019/1937 o zaštiti osoba koje prijavljuju povrede prava Unije.
- Cilj održivog razvoja 16: Mir, pravda i snažne institucije.
- Vrijednosti Evropske unije i materijali o vladavini prava koje objavljuju institucije EU.

2. Korisni resursi za omladinski rad

- SALTO Youth Resource Centres - obuke, alati i publikacije za omladinski rad.
- Evropski portal za mlade - resursi za učešće, volontiranje, mobilnost i građanski angažman.
- Portfolio omladinskog rada Savjeta Evrope - okvir kompetencija i podrška za samorefleksiju omladinskih radnika.
- Compass i Compasito - priručnici Savjeta Evrope za obrazovanje o ljudskim pravima i neformalno učenje.

3. Digitalni alati i onlajn resursi

- Transparency International - definicije, sektorski resursi, objašnjenja o antikorupciji i smjernice za prijavljivanje.
- UNODC moduli za učenje i resursi o javnom integritetu.
- OECD resursi o javnom integritetu, istraživanja povjerenja i preventivni materijali.
- Erasmus+ Project Results Platform - primjeri građanskih i obrazovnih projekata koji mogu inspirisati dizajn lokalnih akcija.

4. Rječnik ključnih pojmova

Pojam	Značenje
Javni integritet	Dosljedna upotreba javne moći i javnih resursa za javno dobro.
Korupcija	Zloupotreba povjerene moći za privatnu korist, uključujući mito, favorizovanje, kljizantizam i manipulaciju procedurama.
Sukob interesa	Situacija u kojoj privatni interesi mogu neprimjereno uticati na javne dužnosti ili donošenje odluka.
Transparentnost	Otvorenost procedura, informacija i donošenja odluka koja omogućava javni nadzor.
Odgovornost	Obaveza da se odluke i postupci objasne, opravdaju i za njih preuzme odgovornost.
Zviždaštvo	Prijavljivanje nepravilnosti, neregularnosti ili povreda kroz odgovarajuće interne ili eksterne kanale.
Neformalno obrazovanje	Strukturirano učenje van formalnih obrazovnih sistema, zasnovano na učešću, iskustvu i refleksiji.
Građansko učešće	Aktivno uključivanje građana u javni život, uključujući dijalog, nadzor, zagovaranje i djelovanje u zajednici.

ANEKSI

1. Primjer agende radionice

Sesija	Vrijeme	Sadržaj
Otvaranje i grupni dogovori	30 min	Dobrodošlica, ciljevi, očekivanja i pravila bezbjednosti za diskusiju.
Razumijevanje korupcije u javnom životu	60 min	Kratak uvod plus mapiranje puta kroz javnu uslugu.
Pauza	15 min	Kratka pauza.
Etika i sukob interesa	75 min	Igra uloga i debriefing o etičkim dilemama u javnoj službi.
Pauza za ručak	45 min	Pauza.
Putevi prijavljivanja i digitalni alati	60 min	Rad na scenarijima o tome šta prijaviti, gdje i kako.
Dizajniranje lokalne akcije	60 min	Planiranje realistične inicijative u zajednici ili omladinske inicijative u malim grupama.
Završna refleksija i evaluacija	15 min	Ključna učenja, naredni koraci i povratne informacije.

2. Obrazac za refleksiju učesnika

N2. Obrazac za refleksiju učesnika

Ime: _____ Datum: _____

Naziv aktivnosti ili sesije: _____

1. Koja ideja ili primjer iz današnje sesije mi je najviše ostao u sjećanju?
2. Koji dio sesije se činio najrelevantnijim za moj život, školu, posao ili zajednicu?
3. Šta sam naučio/la o pravičnosti, javnom povjerenju ili korupciji o čemu ranije nijesam razmišljao/la?
4. Koju jednu akciju, pitanje ili razgovor želim da nastavim nakon ove sesije?
5. Koja podrška ili informacija bi mi pomogla da dalje istražim ovu temu?

3. Kontrolna lista za samoprocjenu omladinskih radnika

Kontrolna tačka	Pitanje za samoprovjeru
Prije aktivnosti	☐ Da li sam definisao/la jasne ishode učenja i izabrao/la metode koje odgovaraju grupi?
Jezik i primjeri	☐ Da li sam izabrao/la primjere koji su razumljivi, relevantni i bezbjedni za diskusiju?
Bezbjednost grupe	☐ Da li sam pripremio/la načine reagovanja ako diskusija postane napeta, lična ili politički osjetljiva?
Učešće	☐ Da li format omogućava tišim učesnicima i različitim stilovima učenja da se uključe?
Debriefing	☐ Da li sam rezervisao/la dovoljno vremena za refleksiju, a ne samo za samu aktivnost?
Praćenje	☐ Da li učesnici znaju gdje mogu naći dodatne informacije, podršku ili smjernice za prijavljivanje ako je potrebno?

4. Šablon obrasca za povratne informacije

Pitanje	Odgovor učesnika
Koliko je sesija bila korisna za razumijevanje korupcije u javnom sektoru?	-----
Koja metoda ili aktivnost vam je najviše pomogla da učite i zašto?	-----
Da li je sesija bila bezbjedna i puna poštovanja za diskusiju?	-----
Koju temu treba detaljnije istražiti u budućim sesijama?	-----
Koju jednu ideju ili akciju nosite sa sobom?	-----

5. Primjer jednostavnog plana lokalne akcije

Naziv inicijative: Mladi za pravedne javne usluge

Cilj: Pomoći mladima da razumiju kako funkcioniše jedna lokalna javna usluga, gdje je transparentnost važna i kako građani mogu doprinijeti pravičnom pristupu i odgovornosti.

Moguće aktivnosti: izraditi mladima prilagođeno objašnjenje procesa korišćenja usluge; organizovati dijalog sa lokalnom institucijom; prikupiti anonimna iskustva kroz jednostavnu anketu; predstaviti preporuke za jasnije informacije i jednak tretman; objaviti kratku vizuelnu kampanju o javnom povjerenju.

Vremenski okvir: 2-3 mjeseca

Potencijalni partneri: omladinska organizacija, škola, opština, lokalni mediji, tijelo za integritet, kancelarija ombudsmana ili inicijativa u zajednici

Očekivani rezultati: snažnije razumijevanje javnih procedura; povećano samopouzdanje za razgovor o pravičnosti i odgovornosti; praktičan omladinski doprinos transparentnim javnim uslugama.

Prezentacija organizacija učesnica i njihovih predstavnika u projektu

Naslov	Organizacija	Uloga
Zoran Dabetic	EPEKA Crna gora	Koordinator
Nermina Simoncic	EPEKA Slovenija	Koordinator
Stefan Simoncic	EPEKA Slovenija	Koordinator
Matej Tisaj	EPEKA RS	Koordinator
Milica Nedeljkovic	EPEKA RS	Pomoćnik koordinatora
Belma Muratovic	EPEKA Crna gora	Pomoćnik koordinatora
Jerica Lorenci	EPEKA Slovenija	Pomoćnik koordinatora
Atli Thor Fanndal	TRANSPARENCY INTERNATIONAL Island	Pomoćnik koordinatora

PARTNERI

EPEKA Montenegro (vodeća organizacija)

Naučno-istraživačko udruženje za umjetnost, kulturne i obrazovne programe i tehnologiju EPEKA djeluje u Beranama, ruralnom području sa visokom nezaposlenošću mladih i ograničenim pristupom neformalnom obrazovanju. U okviru DigitalVSCorrupt koordinira ukupnu realizaciju, upravljanje i praćenje, i vodi nacionalne radionice za izgradnju kapaciteta usmjerene na transparentnost podržanu IKT-om i svijest zajednice u Crnoj Gori.

EPEKA Slovenija

Nevladino socijalno preduzeće aktivno u oblasti građanstva EU, omladinskog rada i inkluzije. EPEKA Slovenija je domaćin partnerskog početnog sastanka, podržava upravljanje i zajednički razvija module transparentnosti zasnovane na IKT-u inspirisane ERAR modelom; takođe je domaćin završne konferencije i podržava diseminaciju na nivou EU.

EPEKA Srbija

NVO iz Niša usmjerena na mlade, sa iskustvom u mobilnosti i inkluziji. U projektu, EPEKA Srbija su-vodi obuke, podržava dijalog mladih Kosovo-Srbija kroz zajedničke aktivnosti sa CET Prizren i pilotira lokalne kampanje o integritetu u javnim službama.

EPEKA Njemačka

Članica mreže EPEKA koja podržava interkulturalno učenje i komunikaciju. Doprinosi prekograničnoj diseminaciji, dizajnu radionica o građanskom angažmanu i medijima, i dokumentovanju dobrih praksi među partnerima.

CET Prizren (Kosovo)

Centar za obrazovanje i obuku Prizren promoviše demokratske vrijednosti i učešće mladih. U DigitalVSCorrupt zajednički dizajnira sadržaj obuke prilagođen mladima, suorganizuje radionice na Kosovu i saraduje sa EPEKA Srbija kako bi ojačao povjerenje, dijalog i antikorupcijsku pismenost među mladima.

Phiren Amenca (Belgija)

Međunarodna romska omladinska mreža sa snažnim kapacitetom dosezanja i zagovaranja. Vodi diseminaciju na nivou EU, podržava mjere inkluzije kroz sve aktivnosti i mentorira timove omladinskih kampanja kako bi došli do različitih publika inkluzivnim narativima.

Transparency International Island

Donosi antikorupcijsku ekspertizu, praktične alate za mapiranje rizika i prijavljivanje, i suautor je djelova priručnika za omladinski rad o korupciji u javnim institucijama i putevima odgovornosti.

Институт за применети истражувања за бизнис (Sjeverna Makedonija)

Podržava segment „Korupcija u poslovanju“ sesijama o rizicima javnih nabavki, sukobima interesa i izjavama integriteta MSP. Suorganizuje nacionalne radionice sa komorama i preduzetnicima.

QENDRA Open Doors (Albanija)

Centar civilnog društva usmjeren na mlade koji uključuje zajednice u neformalno obrazovanje i građansko djelovanje. Vodi radionice izgradnje kapaciteta u Albaniji i doprinosi studijama slučaja o integritetu lokalnih usluga.

Europe for You (Češka):

Podržava komunikaciju, dizajn kampanja i kreativne formate diseminacije.

FEIO (Poljska)

Fondacija za obrazovanje i dosezanje koja doprinosi dizajnu aktivnosti zasnovanih na istraživanju, brzim anketama i alatima za evaluaciju prije/poslije prilagodljivim omladinskim okruženjima.

AKUSTIKUM (Bosna i Hercegovina)

Kulturna organizacija koja koristi kreativne medije i audio-vizuelne metode. Su-vodi tri video-simulacijska rezultata o temama javnog sektora, poslovanja i prijavljivanja nepravilnosti, uključujući izradu scenarija i omladinsko su-kreiranje.

LIDOSK (Turska)

Organizacija za razvoj mladih fokusirana na građanske vještine i dijalog. Domaćin je radionica u Turskoj i doprinosi metodama facilitacije za različite grupe.

Arcigay (Italija)

Nacionalna organizacija civilnog društva sa ekspertizom u obrazovanju zasnovanom na pravima i facilitaciji bezbjednog prostora. Doprinosi strategijama inkluzije, etičkim protokolima i porukama kampanja o jednakosti i integritetu.

Svi partneri saraduju putem mesečnih koordinacionih poziva, zajedničkih predloga i zajedničkih poseta za praćenje.

<https://www.digitalvscorrupt.eu>

Co-funded by
the European Union

DIGITAL VS CORRUPT

